

Problemi i perspektive agroindustrijskog sektora u Republici Srbiji i mere za prevazilaženje krize

Prof. dr Gordana Kokeza¹,
Prof. dr Snežana Urošević²

Originalni naučni rad
UDC:658.171.054:663+664(497.11)

UVOD

Hrana je osnovni prirodni resurs bez koga nema života. Proizvodnja hrane je akutelna otkako postoji ljudski rod, a promet hrane, unutar nacionalnih privreda kao i na međunarodnom nivou, ima tendenciju stalnog rasta [9]. Poljoprivreda i prehrambena industrija su strateške grane privrede sa dugom tradicijom i izuzetnim potencijalom na kojima se može bazirati jačanje ekonomskih performansi privrede jedne zemlje. Agroindustrijski sektor, koga čine proizvodnja prehrambenih proizvoda i pića, duvanskih proizvoda, đubriva i proizvodnja poljoprivrednih mašina, u domaćoj privredi može predstavljati vodeći sektor, budući da ima izraženu dinamiku i znatan potencijal za dalji rast.

Agroindustrijski kompleks nastaje organizovanjem i društveno-ekonomskim povezivanjem primarne proizvodnje, prehrambene industrije i trgovine prehrambenim proizvodima. Formiranje i razvoj agroindustrijskog kompleksa je u suštini polivalentan, tehnološki, ekonomski i iznad svega eminentan društveni proces. Međutim, u dosadašnjem privrednom razvoju naše zemlje agroindustrijskom kompleksu, a naročito primarnoj proizvodnji, nije pridavan odgovarajući značaj. Takav odnos prema ovoj delatnosti, uz njen već nasleđeni ekstenzivni karakter, uticao je da ostvareni nivo i dinamika rasta agroindustrijske proizvodnje osetno zaostaje u odnosu na druge privredne grane. Jedna od nepovoljnih posledica jeste i jaz formiran između svakodnevno rastućih potreba i potrošnje, na jednoj strani, i nedovoljnog nivoa proizvodnje hrane, na drugoj strani. Proizvodnja hrane u potrebnim količinama i u odgovarajućem kvalitetu predstavlja jedan od najvažnijih zadataka svake društvene zajednice, ne samo sa ekonomskog, već i sa političkog stanovišta. Budući da domaći agroindustrijski sektor zaostaje za drugim granama privrede, kao jedan od najvažnijih i ujedno najtežih zadatak u budućnosti, javlja se neophodnost transformacije agroindustrijskog kompleksa od kapitalno-intenzivne u stručno-naučno-intenzivnu privrednu granu.

Adresa autora: ¹Univerzitet u Beogradu, Tehnološko-metalurški fakultet, Beograd, Karnegijeva 4, ²Univerzitet u Beogradu, Tehnički fakultet Bor, Bor, VJ 12
Rad primljen: 11. 06. 2013.

RAZVOJ AGROINDUSTRIJSKOG SEKTORA KAO INTEGRALNOG DELA PRIVREDNOG RAZVOJA SRBIJE

Sa stanovišta razvojnih potencijala, Srbija predstavlja zemlju koja ima komparativne prednosti za razvoj poljoprivrede kao privredne grane. Date komparativne prednosti rezultat su povoljnih prirodnih i klimatskih uslova kojima domaća privreda raspolaze, i omogućavaju adekvatnu sirovinsku bazu za razvoj prehrambene industrije. Međutim, analiza spoljnotrgovinskog bilansa domaće privrede ukazuje na činjenicu da povoljna sirovinska osnova nije na adekvatan način iskorišćena, budući da u strukturi izvoza agroindustrijskog sektora i dalje najveće učešće imaju sirovine, dok je učešće proizvoda viših stepena prerade relativno nisko.

Poljoprivredna proizvodnja, kao sastavni deo ukupne proizvodnje jedne nacionalne privrede, formira specifične i veoma značajne veze sa ostalim industrijskim granama. Posebno veliki značaj sa stanovišta privrednog razvoja, povezanost poljoprivrede i drugih industrijskih grana ima za srpsku privredu. Faktori koji date veze znatno usporavaju jesu neravnomerni regionalni razvoj domaće privrede, rasparčano tržište, koncentrisanost industrije samo u većim gradskim centrima i slično.

Veoma je bitno istaći činjenicu da usporeni razvoj poljoprivredne proizvodnje nepovoljno deluje na razvoj industrije i industrijskih grana koje se bave preradom poljoprivrednih proizvoda.

Prvo, ono što je za domaću privredu veoma nepovoljno jeste činjenica da se u navedenim oblastima uvoz konstantno povećava. Mnogobrojni elementi koji se uvoze zastupljeni su ne samo u tekstilnoj i kožnoj industriji, nego i u većini grana prehrambene industrije.

Drugo, postoji izražena disproporcija između izgrađenih prerađivačkih kapaciteta i sirovinske osnove. Data disproporcija koja se odlikuje predimenzioniranim kapacitetima toliko je velikih razmera da se veoma teško može prevazići uvozom. Usled toga, postojeći kapaciteti nedovoljno se koriste, što poskupljuje samu proizvodnju usled visokih fiksnih troškova po jedinici proizvoda, čineći date proizvode nekonkurentnim na tržištu. Visok procenat neiskorišćenosti kapaciteta posebno je izražen u oblasti prerade mesa, voća, povrća, u proizvodnji i preradi

mleka i mlečnih proizvoda, proizvodnji šećera itd. S druge strane, zapostavljanje stočarske proizvodnje imalo je za posledicu bitno smanjenje potencijala prehrambene industrije. Zaostajanje razvoja poljoprivrede imalo je veoma negativne posledice i po razvoj privrede u celini, što je uslovalo ne samo ekonomske, već i socijalne posledice, odrazivši se negativno i na regionalni razvoj zemlje [7].

Agrarna politika kod nas do sada je ignorisala krupne strategijske i za naše uslove hronične probleme, kao što su degradirani ekonomski položaj poljoprivrede, nepovoljni uslovi privređivanja u njoj, neizanteresovanost poljoprivrednih proizvođača za veći obim proizvodnje itd. Osim toga, jedan od nedostataka vođenja agrarne politike kod nas jeste i činjenica da agrarna politika nije upela da poveže u jedinstvenu i harmoničnu sredinu sve elemente ekonomske politike, politike cena, kreditnu i poresku politiku, politiku izvoza i uvoza itd.

Srpska privreda već duži niz godina posluje u specifičnim okolnostima, koje su posledica dugogodišnjih društveno-političkih i ekonomskih dešavanja na ovim prostorima. Usled toga, prilikom strateških opredeljenja u vezi sa budućim privrednim razvojem pošlo se od posebnosti uslova u kojima se data strategija definiše. Dati uslovi su:

- veće učešće sektora usluga u stvaranju BDP,
- izražen rast domaće potrošnje koja se pokriva iz uvoza, prihoda od privatizacije i zaduživanja,
- nedostatak kvalitetnih resursa (ljudskog kapitala i infrastrukture),
- ozbiljni demografski problemi (starenje stanovništva i depopulacija) [6].

Prilikom definisanja strategije ruralnog razvoja stav zvaničnih organa je da se posebna pažnja mora obratiti na neophodnost institucionalnih promena, kako bi se postigao veći stepen decentralizacije privreda i njenog bržeg regionalnog razvoja. U pogledu predviđenog rasta poljoprivredne proizvodnje opredeljenje je da se on zasniva na povećanju prinosa primenom savremenih tehnologija [8]. Takođe je bitno napomenuti da se planira i redizajniranje uloge srpske poljoprivrede u u regionu, u smislu povećanja njenog značaja i uloge u odnosu na druge zemlje regiona. To je moguće postići samo ukoliko domaća poljoprivredna proizvodnja pre svega uvede neophodni sistem kvaliteta i standardizacije svojih proizvoda, što bi joj otvorilo vrata za plasman na tržištima visoko razvijenih zemalja. S druge strane, uređenje i povećanje proizvodnje tradicionalnih proizvoda sa zaštićenim geografskim poreklom, doprinelo bi jačanju komparativnih prednosti naših proizvođača.

Međutim, analiza dosadašnjih rezultata ukazuje da ruralna ekonomija u Srbiji ostvaruje za oko 30% manji BDP *per capita* u odnosu na nacionalni prosek i uglavnom se zasniva na primarnim delatno-

stima. S druge strane, ovaj sektor nije pošteđen problema nezaposlenosti i demografskih promena, koji pogađaju i druge delove privrede [11].

Usled navedenih problema razvoja agroindustrijskog sektora koji su u srpskoj privredi zastupljeni već duži niz godina, programiranje ruralnog razvoja Srbije moralo bi biti izvršeno na novim postavkama. Zvanična dokumenta predviđaju operionalizaciju tri vizije u ovoj oblasti. To su:

- *vizija razvoja poljoprivrede* (koji bi trebalo da se zasniva na konceptu dinamičnog razvoja i izgradnji konkurentne porodične poljoprivrede, i koja bi na taj način bila više integrisana sa prehrambeno-prerađivačkom industrijom i dala doprinos održivom razvoju kroz zaštitu životne sredine i retkih prirodnih resursa);
- *vizija razvoja prehrambene industrije i marketinga* (usmerenost ka potrošačima, standardizaciji i inovativnosti);
- *vizija ruralne ekonomije Srbije u celini* (stvaranje demografski uravnotežene slike ruralnih regiona koji će kao i urbani regioni doprinositi stvaranju i rastu dohotka) [11].

U Novoj strategiji privrednog razvoja Republike Srbije kao i u Novoj strategiji industrijskog razvoja, za period 2011-2020. godine, prehrambena industrija zauzima jedno od najznačajnijih mesta. Razvoj proizvodnje prehrambenih proizvoda u budućem periodu trebalo bi da bude usmeren na povećanje obima proizvodnje, na unapređenje kvaliteta prehrambenih proizvoda, na povećanje kvaliteta i poboljšanje pakovanja prehrambenih proizvoda, a posebno na efikasniju zdravstvenu kontrolu ove grupe proizvoda [2]. Savremeni uslovi privređivanja, veoma izražena konkurencija i strogi zahtevi u pogledu ispunjenosti standardnih normi, predstavljaju pretpostavke razvoja prehrambene industrije koje moraju biti ispunjene da bi se dati razvoj uopšte realizovao [3]. Razvoj date industrijske grane podrazumeva takođe i primenu najsavremenijih tehnoloških postupaka koji bi omogućili efikasnije korišćenje raspoloživih kapaciteta i resursa i koji bi bili u skladu sa zahtevima održivog razvoja [1].

Istraživanja pokazuju da se u oblasti proizvodnje hrane očekuje intenzivniji razvoj takozvane projektovane hrane i novih namirnica čija se proizvodnja zasniva na oplemenjivanju poznatih ili novih kompozicija namirnica procesom aromatizovanja, bojenja, vitaminiziranja, kao i dodavanjem materija koje poboljšavaju ukus, izgled, miris i druga organoleptička svojstva hrane. S druge strane, primena novih konstrukcionih materijala u procesu proizvodnje procesne opreme i ambalaže omogućava uvođenje novih i unapređenje postojećih tehnologija u prehrambenoj industriji. Masovna proizvodnja i primena specijalnih materijala za pakovanje omogućava adekvatno pakovanje i zaštitu kvaliteta svih

tipova namirnica. Aseptički procesi u celom lancu prerade, distribucije, skladištenja i potrošnje namirnica, kao i naglašeni zahtevi higijene i sanitarnih uslova u proizvodnji, prometu i upotrebi bitno utiču, i u budućnosti će još više uticati na tehnološki razvoj i na veći prodor nauke u ovoj oblasti [7].

UTICAJ KLIMATSKIH PROMENA NA RAZVOJ AGROINDUSTRIJSKOG SEKTORA

Prilikom razmatranja problema i uslova razvoja agroindustrijskog sektora veoma je bitno uzeti u obzir uticaj klimatskih promena na ovaj sektor. Klimatske promene predstavljaju bitan faktor poslovanja mnogih privrednih grana, pri čemu je uticaj datih promena na agroindustrijski sektor i poljoprivredu veoma izražen. Naime, obim i struktura poljoprivredne proizvodnje, kao i kvalitet poljoprivrednih proizvoda direktno su uslovljeni delovanjem klimatskih faktora. Međutim, uticaj klime može biti i negativan, posebno usled činjenice da date promene mogu biti i nepovoljne, kao i da su veoma intenzivirane poslednjih godina. Usled toga, klimatske promene utiču na definisanje politike agroindustrijskog sektora, koja mora biti u funkciji racionalnog pristupa prirodnim resursima koji su ograničeni. Adekvatan pristup prirodnim resursima (zemljište, vazduh, voda) u budućnosti će imati presudni uticaj na opstanak poljoprivrede.

Posledice uticaja klimatskih promena na proizvodnju i poslovanje agroindustrijskog sektora, kao neizbežan rizik poljoprivredne proizvodnje, u znatnoj meri ogledaju se u obimu godišnjih žetvi. Agroekosistemi koji utiču na rast i razvoj svih živih organizama, veoma zavise od klimatskih faktora. Temperatura, kao jedan od najbitnijih klimatski faktora, posledica je globalnog zagrevanja, a utiče na ekosistem, na fiziološke procese u biljkama, prouzrokujući stres u biljkama izazvan previsokim ili preniskim temperaturama. Stoga, poljoprivreda, kao bazična privredna grana, mora biti jedan od glavnih nosilaca borbe protiv posledica klimatskih promena. U navedenim, promenjenim klimatskim uslovima, prilagođavanje je kritičan izazov za poljoprivredu i ruralne sredine. Agroekonomski sektor mora biti u potpunosti svestan izazova koje nose klimatske promene i aktivno odgovarati na date promene. On mora rešavati dvostruki izazov – smanjenje emisija stakleničkih gasova, a istovremeno prilagođavati se očekivanim posledicama klimatskih promena [12].

Agroindustrijski sektor već primenjuje određeni broj mera u cilju smanjenja ispuštanja štetnih gasova u atmosferu ispod trenutnog nivoa. Smanjenju emisije štetnih gasova može doprineti i dalji razvoj obnovljive energije dobijene iz poljoprivredne biomase. Na taj način može se doprineti smanjenju emisija CO₂ iz energetskih postrojenja i transporta, a istovremeno obezbediti korist za poljoprivredni sektor.

Budući da će uticaj klimatskih promena na agroindustrijski sektor u budućnosti imati sve veći značaj, agroindustrijski sektor bi trebalo da se fokusira na prilagođavanje posledicama klimatskih promena do kojih će neminovno doći. Dato prilagođavanje može se vršiti, između ostalog, kako preko poboljšanja sistema očuvanja vodnih resursa, tako i preko pomeranja setve određenih biljnih sorti, kao i preko drugih mera.

MOGUĆI PRAVCI I PERSPEKTIVE ZA POSTIZANJE BRŽEG RAZVOJA AGROINDUSTRIJSKOG SEKTORA

Poljoprivreda predstavlja jednu od najstarijih delatnosti ljudskog društva, kojom se i danas bavi pretežni deo stanovništva. Dugi niz godina ona je bila osnovno i jedino zanimanje ljudi, da bi vremenom, a naročito u toku prošlog veka, to mesto u izvesnoj meri ustupila industriji. Na današnjem nivou razvijenosti proizvodnih snaga, razvoj poljoprivrede u tesnoj je vezi sa razvojem industrije. Istorijski posmatrano industrija se izdvojila iz poljoprivrede da bi poljoprivreda postala deo industrije. Dok je u ranijim periodima razvoja poljoprivreda diktirala tempo razvoja drugih privrednih grana i svojom akumulacijom omogućavala brz razvoj industrije, u razvijenim zemljama industrija je danas vodeća grana koja inicira i brži razvoj poljoprivrede [5].

Uprkos navedenim tendencijama, značaj poljoprivrede postaje sve veći, budući da je savremeni čovek i te kako zainteresovan ne samo za bogatiju i kvalitetnu ishranu, već i za zadovoljenje izvesnih sasvim modernih potreba koje omogućuje poljoprivreda u širem smislu reči, a koje su upravo rezultat dinamičnog industrijskog razvitka.

Na osnovu utvrđenih prioriteta, dosadašnjih i budućih kretanje razvoja tehnologije u svetu i kod nas, moguće je utvrditi osnovne pravce dugoročnog tehnološkog razvoja poljoprivrede i prehrambene industrije. Dati pravci mogu se navesti kao sledeći:

- brži rast i razvoj proizvodnje hrane;
- izmena u strukturi proizvodnje hrane, veći asortiman i kvalitet proizvoda;
- otklanjanje disproporcija između primarne proizvodnje i prerađivačkih kapaciteta;
- ostvarivanje novih postupaka proizvodnje i korišćenje energetskih i drugih resursa;
- optimalni odnos faktora proizvodnje sa stanovišta ekonomskih efekata;
- usmereni i skladniji regionalni, sektorski i prostorni razvoj;
- smanjenje tehnološke i razvojne zavisnosti od razvijenog sveta;
- snaženje sopstvenog tehnološkog potencijala;
- jačanje izvozne sposobnosti i konkurentnosti na svetskom tržištu;

- povećanje zaposlenosti;
- racionalnije i efikasnije korišćenje domaćih sirovina, energetskih i drugih prirodnih uslova;
- efikasnije korišćenje dostignuća nauke, tehnike i inovativne delatnosti;
- povećanje produktivnosti rada, stručnih potencijala i drugih kvalitativnih faktora privređivanja;
- skladnija podela unutra i između pojedinih delatnosti i grupacija na bazi potreba, mogućnosti i specifičnosti tehnološkog razvoja;
- širenje saradnje i specijalizacije preduzeća;
- zaštita i unapređenje čovekove okoline;
- povećanje akumulativne i reproduktivne sposobnosti;
- dostizanje višeg nivoa tehnološkog i privrednog razvoja;
- osposobljavanje nauke i privrednih subjekata ka postavljanju i dostizanju još viših ciljeva razvoja.

Da bi se navedeni pravci realizovali, neophodno je ostvariti sledeće ciljeve:

- proširiti površine obradivog i zasejanog zemljišta;
- izraditi detaljne programe izgradnje sistema za navodnjavanje, započeti izgradnju manjih sistema i urediti vodni režim brdsko-planinskog područja, kako bi se povećale površine pod navodnjavanjem sa tendencijom da se obezbedi navodnjavanje 20% obradivog zemljišta i odvodnjavanje sada plavljenog zemljišta [7].

Ostvarenjem navedenih ciljeva stočarska proizvodnja bi povećala učešće u ukupnoj finalnoj poljoprivrednoj proizvodnji i činila bi osnovu unapređenja poljoprivredne proizvodnje. Na taj način, bilo bi moguće obezbediti visoku dohodovnu integraciju između primarne proizvodnje u ratarstvu sa proizvodnjom u stočarstvu i njihovo povezivanje sa prehrambenom industrijom. Dati proces doprineo bi ostvarenju znatnih efekata u proizvodnji i prometu na domaćem i međunarodnom tržištu.

Ukoliko bi se inicirao porast proizvodnje prehrambene industrije, to bi obezbedilo preradu sirovina iz poljoprivrede, poželjno bi bilo sa što višom fazom prerade u svim delatnostima. Dati procesi uslovlili bi osetni rast proizvodnje i specijalizacije, uz daleko širi asortiman i viši kvalitet proizvoda, u skladu sa zahtevima domaćeg i međunarodnog tržišta. S druge strane, na taj način povećao bi se stepen korišćenje raspoloživih kapaciteta što bi uticalo na povećanje stope rasta proizvodne i na povoljniju strukturu proizvodnje. Očekivana prosečna godišnja stopa rasta mogla bi biti preko 5%. [7].

Vizija razvoja agroindustrijskog sektora trebalo bi da se fokusira na tri prioriteta pravca ulaganja.

- Prvi pravac jeste poboljšanje tržišne efikasnosti i primena standarda. Navedene aktivnosti doprinele bi restrukturiranju gazdinstava i dostiza-

nju standarda EU, što bi olakšalo pristup domaćim proizvodima na tržište ovih zemalja. S druge strane, unapređenje poljoprivredne proizvodnje doprinelo bi i razvoju prerade i plasmana poljoprivrednih proizvoda.

- Drugi pravac jeste unapređenje životne sredine i sela, kao i priprema i sprovođenje lokalnih strategija ruralnog razvoja.
- Treći pravac predstavlja razvoj ruralne ekonomije u celini, u smislu poboljšanja i razvoja nedovoljno razvijene infrastrukture, diversifikacije i razvoja privrednih delatnosti, kao i poboljšanja ljudskog kapitala u ruralnim sredinama [4].

ZAKLJUČAK

Razvoj poljoprivrede i odvijanje samog procesa poljoprivredne proizvodnje zavisi od delovanja mnogih prirodnih, tehničko-tehnoloških i društveno-ekonomskih faktora. Poseban uticaj na razvoj predmetne oblasti imaju dostignuti nivo razvoja proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa. Može se zaključiti da poljoprivreda i prehrambena proizvodnja predstavljaju grane koje imaju posebno značajnu ulogu u budućem razvoju domaće privrede. Dati značaj proističe iz činjenice da su navedene grane, zahvaljujući komparativnim prednostima koje naša zemlja ima za njihov razvoj, u mogućnosti da obezbede dovoljno hrane za stanovništvo kao i da veći deo svoje proizvodnje usmere u izvoz. Da bi se date mogućnosti i realizovale, u narednom periodu neophodno je modernizovati proizvodne kapacitete i tehnologiju proizvodnje, izvršiti odgovarajuće restrukturiranje i fokusiranje na odgovarajuća tržišta, njihove zahteve i potrebe. Povećanje efikasnosti proizvodnje predstavlja jedan od osnovnih zadataka ovih privrednih grana, na osnovu čega bi se povećala njihova konkurentnost, kako na domaćem, tako i na inostranom tržištu. Posebno je važno istaći značaj ispunjenosti ne samo tehničko-tehnoloških i ekonomskih, već i ekoloških kriterijuma ove proizvodnje, kako bi ona dugoročno i adekvatno doprinela održivom društveno-ekonomskom razvoju. Na putu ka realizaciji navedenih ciljeva, veoma je značajno istaći probleme sa kojima se agroindustrijski sektor susreće. Od datih problema, jedan od najvećih jesu klimatske promene, koje usled globalnog zagrevanja i usled delovanja i drugih faktora, imaju sve značajniji uticaj na poljoprivrednu proizvodnju. Usled toga, agroindustrijski sektor svoju poslovnu politiku i svoje aktivnosti mora usmeriti i na rešavanje problema uticaja klimatskih promena. Budući da će uticaj klimatskih promena na agroindustrijski sektor u budućnosti imati sve veći uticaj, agroindustrijski sektor trebalo bi da se fokusira na prilagođavanje posledicama klimatskih promena do kojih će neminovno doći, kao i da odgovarajućim merama utiče na njihovo smanjenje.

Zahvalnost

Zahvaljujemo se Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije za finansiranje projekta III 46000 za period 2011-2014.

LITERATURA

- [1] Kokeza G., Urošević S., Bugarski B., Milojević M., Značaj primene sistema za unapređenje bezbednosti hrane u održivoj prehrambenoj industriji, *Ecologica*, God. XX, No 67, Beograd 2012, str. 501-504
- [2] Kokeza, G., Nova strategija razvoja industrije Srbije u funkciji prevazilaženja ekonomske krize, Tematski broj časopisa *Ekonomski vidici*, Savetovanje »Poslovanje privrede Srbije u uslovima krize i javna potrošnja«, Beograd, decembar 2011, br. 4/2011.
- [3] Kokeza, G., Novi model privrednog razvoja Srbije 2011-2020., Tematski broj časopisa *Ekonomski vidici*, Savetovanje »Strategija ekonomskog razvoja Srbije i Evropske unije 2011-2020«, Društvo ekonomista Beograda, broj 4, Beograd, decembar 2010.
- [4] Nacionalni program ruralnog razvoja, 2011-2020. Republika Srbija, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, 2011.
- [5] Nikolić R., Ekonomija prirodnih resursa, Kompiuter centar D.O.O. Bor, 2010.
- [6] Srbija 2020 – Koncept razvoja Republike Srbije do 2020, Kancelarija predsednika R. Srbije, 2011.
- [7] Stefanović V., Grujić D., Vojnović B., Kadrovska ras-kršća srpskog agrara, monografija, Univerzitet u Nišu, PMF, Niš, 2011.
- [8] Stojanović, Ž., Arandarenko, M., Prašćević, A., Cerović, B., Ekonomsko-socijalna struktura Srbije: Učinak prve decenije tranzicije, Ekonomski fakultet, Beograd, 2010, str. 215.
- [9] Urošević S., Kokeza G., Korporativna društvena odgovornost preduzeća prehrambene industrije u Republici Srbiji, *Glasnik hemičara, tehnologa i ekologa Republike Srpske*, Tehnološki fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, BIH, broj 7/2012, juni 2012. str. 49-55.
- [10] Vlada Republike Srbije (2005), Nacionalna strategija privrednog razvoja Republike Srbije od 2006-2012.
- [11] Zakić, Z., Stojanović, Ž., Strategija ruralnog razvoja-poređenje EU i Srbije, Tematski broj časopisa *Ekonomski vidici*, br. 2, Društvo ekonomista Beograda, Beograd, 2011, str. 270.
- [12] http://www.seerural.org/wp-content/uploads/2009/05/01_KLIMATSKE-PROMENE-lzazovi-za-poljoprivredu.pdf

IZVOD**PROBLEMI I PERSPEKTIVE AGROINDUSTRIJSKOG SEKTORA U REPUBLICI SRBIJI I MERE ZA PREVAZILAŽENJE KRIZE**

U radu se zaključuje da koncept za povećanje izvoza poljoprivrede i prehrambene industrije, pored stabilnog i održivog rasta proizvodnje, podrazumeva i prilagođavanje strukture izvoza ove vrste proizvoda zahtevima tražnje na svetskom tržištu. Takođe se ističe da unapređenje konkurentnosti izvoza može da se ostvari korišćenjem sopstvenih komparativnih prednosti, koje su zasnovane ne samo na agroekološkim potencijalima već i na: tehnološkoj modernizaciji, poboljšanju koncepta obrazovanja, primeni adekvatnih upravljačkih i organizacionih znanja i iskustava i slično. Jedan od aspekata koji je u radu posebno proučavan jeste i uticaj klimatskih promena na agroindustrijski sektor. Navedeni uticaj u budućnosti će imati sve veći značaj, tako da agroindustrijski sektor mora biti spreman za prilagođavanje posledicama klimatskih promena do kojih će neminovno doći. Dato prilagođavanje može se vršiti kako preko poboljšanja sistema očuvanja vodnih resursa, tako i preko pomeranja setve određenih biljnih sorti i drugih mera.

Ključne reči: *agroindustrijski sektor, prehrambena industrija, klimatske promene, kriza, razvoj, strategija*

ABSTRACT**PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF AGRO-INDUSTRIAL SECTOR IN REPUBLIC OF SERBIA AND MEASURES FOR OVERCOMING CRISIS**

The paper concludes that the concept for improving export of agro and food products, apart from the stable and sustainable production growth, requires the export structure adjustments in line with the demand requirements on the global market. Also, the paper points out that the improvement of the export competitiveness may be acquired by using one's own comparative advantages, based not only on agro-economic potentials but also on: technological improvement, improvement of educational concept, application of adequate management and organizational knowledge and experience, etc. One of the aspects which are investigated in detail in the paper is the impact of the climate change on the agro-industrial sector. This impact will have a growing effect in the future, so the agro-industrial sector has to be ready to adapt to the consequences of the climate change which are inevitable. The adjusting is regarded through improving the water preservation systems and through rescheduling seeding of certain plants, etc.

Key words: *agro-industrial sector, food industry, climate change, crisis, development, strategy*